

Három év alatt a telep 140 m² felületű részletét tárták fel. A 4–6,5 m vastag feltöltődésben 20 réteget lehetett elkülöníteni. A rendkívül gazdag kerámiaanyag arra utal, hogy a település élete a kora bronzkortól a középső bronzkor végéig folyamatosnak mondható: az alsó rétegekben (20–8. réteg) a kora bronzkori nagyrévi kultúra leleteit, följebb (7–1. réteg) pedig a középső bronzkori Vátya-kultúra településrétegeit figyelték meg. A mezőgazdasági termelés fejlettségére, a termelt növények sokféleségére utalt az ásatások során előkerült rengeteg megszenesedett mag. A lelőhely anyagát Poroszlai Ildikó, köanyagát Horváth Tünde dolgozta fel.

A Lomb utca K-i oldalán, a már korábban lerészűzött és régészeti megfigyelés keretében dokumentált partfal folytatásának síkjából kiugró szirként állt ki egy mintegy 35–40 m hosszú és változó szélességű, háromszög alakú terület, ahol négy, régészetileg értékelhető, különböző kiterjedésű szint volt. A terület feltárását részben a földmunkákkal párhuzamosan végeztük. Ezt a balesetveszély csökkentése, a meglazult részek előzetes eltávolítása, a letermelt humusszal a partoldal ideiglenes megtámasztása, majd a feltárt terület azonnali lerészűzése is indokolta. A gépi földmunkák miatt a feltárást a kivitelező kérésére karácsonyig folyamatosan végeztük. Így sikerült egy 6 m hosszú felület kivételével a kivitelezés akadályozása nélkül a megelőző feltárássra kijelölt részt feltárni. Ott a meglévő négy szint, az égett omladék, illetve az agyagpadló-részletek voltak, de a téli időjárási viszonyok megakadályozták a megfelelő munkavégzést. Ezt a területet – az előzetesen is tervezett módon – 2014. márciusában tártuk fel.

I. 0–60/80 cm: szürkésbarna, talajműveléssel bolygatott humuszréteg, régészeti feltárást nem igényelt.

II. 60/80–140 cm: szürkésbarna, humuszos, jelenkori bolygatásokról mentes, további rétegeket a metszetben nem tartalmazó, középső bronzkori leleteket tartalmazó feltöltődés számos régészeti korú objektumot rejtett. Ebből egy Árpád-kori veremház a IV. szintig mélyedt, a többi beásás késői, a nagyrévi kultúra és a Vátya-kultúra közötti, átmeneti anyagot tartalmazott. A gödrök egy részében emberi csontvázak is előkerültek. A régészeti módszerekkel feltárt terület hossza 40 m, szélessége átlag 6 m volt, 240 m² felületen.

III. 140–150 cm: mintegy 10 cm vastag, jól elkülönülő, laza, szürke hamus, kisebb mennyiségű patiosos omladékot tartalmazó, főként késő nagyrévi leleteket és zárt objektumokat tartalmazó réteg. Hossza mintegy 20 m, szélessége átlag 6 m volt, 120 m² felületen.

IV. 150–154 cm: A partoldalban több foltban mintegy 10 m hosszban több agyagpadló-részletet figyeltünk meg. Vastagsága mintegy kétujjnyi volt, keményre döngölték. A számos későbbi bolygatás miatt csak kisebb foszlányait lehetett feltárni. A szintet mintegy 10 m hosszban, átlag 6 m szélesen lehetett követni, 60 m² felületen.

V. 154–170/180 cm: változó vastagságú, szürkésbarna, humuszos, kora bronzkori leleteket tartalmazó feltöltődés, több foltban jelentősebb mennyiségű patictörmelék volt. A 6×6 m-es területet tavasszal tártuk fel, 36 m² felületen.

VI. 180 cm: bolygatatlan sárga, finom szemcsés, homokos altalaj. A felsőbb szintekről lemélyedő gödrök erősen bolygatták, a biztonsági ásonyomból azonban újabb objektum nem került elő, régészeti szempontból üresnek bizonyult.

SZABÓ GÉZA

44. Bölscke, Vörösgyír, Lomb utca (KÖH 91947)

(Tolna megye) B

Bölscke község önkormányzata a Lomb utcai csúszás- és omlásveszélyes partfal állékonyosságának biztosítására szolgáló beavatkozások 3. ütemének megvalósításának 2012. december 31-én jogerőre emelkedett, a Közép-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi, Vízügyi Felügyelőség 48/1065-20116 Vízkönyvi számú vízjogi létesítési engedéllyel érintett Bölscke, 0169/6, 2342/2, 2342/4, 2342/35, 2342/37, 2342/40, 2342/67, 2342/84, 2342/122-125, 2354, 2398/11-12, 2398/14-21 helyrajzi számú ingatlanok és azok közvetlen környezetében található régészeti lelőhelyek területén a beruházás során végzett földmunkák idejére régészeti szakfelügyeletet rendelt meg a kivitelezőn keresztül a területileg illetékes Wosinsky Mór Múzeumtól. A Lomb utcában a szakfelügyeletet 2013. november 5. és 2014. április 24. között végeztük el.

Bölscke kül- és belterülete régészeti leletekben, lelőhelyekben egyaránt rendkívül gazdag. Szinte alig van terület, ahol földmunkák esetén ne kerülnének elő akár több korszak emlékei is. A mostani partfalmegegyesítési munkákkal érintett vörösgyíri településrész ezen belül is kiemelkedő jelentőségű főként kora- és középső bronzkori leleteivel. Itt négy nyilvántartott lelőhely van, ezek azonban több helyrajzi számból álló területek, lefedik szinte a település teljes ÉK-i részét. Ezek közül a legfontosabb a Vörösgyír (fokozottan védett, telep, Vátya-kultúra, ásatás 1965-67; 2342/112, 2342/113, 2342/114, 2342/115, 2342/116, 2342/117, 2398/3, 2398/4, 2398/5, 2398/6, 2398/7, 2398/8, 2428, 2429, 2430/1, 2430/2), Diófa utca 19. házszám (temető, Vátya-kultúra, ásatás, Szabó Géza, 1995; 2342/94), Bölscke É-i része alatt pedig nagy kiterjedésű bronzkori telep van.

Bölscke 91–120 m tengerszint feletti magasságban fekszik a Mezőföld DK-i részén. Természetföldrajzi jellemzői alapján az Alföldhöz kötődik, noha topográfiaailag az ország Ny-i felét jelentő Dunántúlnak a K-i szélén fekszik. A Duna a felső pleisztocén befejező szakaszában elhagyta a falu határának jelentős részét. A folyam fő- és mellékágai K felé toltak el, feltételezhetően azért, mert a K-re eső rész tovább süllyedt. A szárazra kerülő dunai üledéken több szakaszban szélfújta homok halmozódott fel. A Paks környéki és a tőle É-ra levő feltárások 3–7 m vastag, szélfújta homokról tanúskodnak a Würm felső pleniglaciálisából. A holocén kori felszínváltozásokat főként a nagyobb völgyek alluviális völgsíkjainak kialakulása, valamint a Duna áradásainak elegyengető akkumulációja és laterális eróziója jellemezte. Bölscke környékén is a legfelső szintben részben holocén folyóvízi üledékek borítják a felszínt. Újabb jelentősebb futóhomokmozgás a boreális- (mogyoró-) fázisban következett be, kis reliefenergiájú formákat eredményezve. Ennek nyomait korábbi régészeti feltárásaink és terepbejárásaink során több helyen is dokumentáltuk. Ez magyarázza a most megfigyelt területen is a löszpart tetején, a régészeti rétegek alatt számos alkalommal tapasztalt homokos altalajt. A lösz lepusztulási formái szintén a holocénhoz köthetők, miként az aszóvölgyek, dellék kialakulása, valamint a lejtők helyenként erős letárolása is. A Dunára tekintő lösz-magaspartok felszínformálódásában a csuszamlások játszottak jelentősebb szerepet. Jelentős csuszamlások játszódtak le az elmúlt néhány évtizedben, például a duna-földvári magasparton, s éppen a vizsgált területet is ez a veszély fenyegeti, ezért szükséges a mostani beruházás.

A Vörösgyírben korábban feltárt lelőhely a nagyrévi kultúra egyik legfontosabb Duna menti települése volt. A partoldalban

ma is megfigyelhetők az égett, hamus rétegek. A mostani partfal-megerősítési munkák szempontjából az egyik legfontosabb megfigyelés, hogy a Vörösgyírben, a Lomb utcában a part mentén a Nefejejs utcáig húzódó központi tell telepet kisebb házcsoportok, körmékbeli települések és temetők vették körül. A Dunaföldvári úton előkerült nagyrévi leletek például minden bizonnyal már a központi részen kívüli házakat jelölnek. A Hársfa, Akácfa utcáknál pedig – akárcsak a Vörös-körösztnél, vagy a szakirodalomban gyakran emlegetett Hadai hegyen és a Hegyorra lelőhelyeken – inkább temetőre utaló leletek kerültek elő.

A régészeti szakfelügyelet során a Lomb utca É-ki végének K-i oldalán, a rézsűzésre kerülő partél területén zárt régészeti objektumokat figyeltünk meg és tártunk fel. Az összesen 53 beásásban főleg a kora és a középső bronzkor átmenetének idejére keltezhető, a Vátya-kultúra településhez köthető leletanyag került elő. Néhány veremben emberi csontváz is volt. A partoldal szélén szakfelügyelet keretében feltárt objektumok D-i folytatásában Bölcske, partszakadás néven lévő területreszen külön dokumentált megelőző feltárást folytattunk (ld. Bölcske, Vörösgyír KÖH 19996).

SZABÓ GÉZA

45. Budapest I, Clark Ádám tér és környéke (KÖH 39589)

Kö, Kk, Tő

Budapesti Történeti Múzeum Középkori Osztálya 2014. május 6. és október 2. között régészeti felügyeletet, illetve megfigyelést végzett a Lánchíd u. felújítása földmunkák kapcsán. A területen egyszerre több fővállalkozó (Swietelski, Fővárosi Vízművek, Fővárosi Csatornázási Művek, ELMŰ, stb.) és ezek alvállalkozói végeztek munkát. Az igen szerteágazó tevékenység megfigyelését régészeti szempontból egységesnek tekintettük, és ekként kezeljük mostani jelentésünkben is. Mivel a munkák során nem régészeti korú, de várostörténeti és műemléki jelentőségű objektumok is előkerültek, a megfigyelésünk ezekre is kiterjedt. A megfigyelési eredmények ismertetésénél topográfiai sorrendben, É-ről D-felé haladunk. (Az RKM kiadványba a rendkívül alapos és részletes jelentésnek csupán a régészeti megfigyeléseket tartalmazó részleteit emeltük át. A Szerkesztők.)

A Lánchíd u. nyomvonalában, az 5–7. sz. előtt két, K–Ny-i irányú kőfal maradványai bukkantak elő, köztük faszenes, paticsos pusztulási réteggel, amelyből 15. századi kerámia leletanyag került elő.

A 13. sz. előtt, csekély mélységben mészhabarcos kötőanyagú, erősen roncsolt falszövetet észleltünk, mellette közép- és törökkori kerámiatöredékekkel. Mivel a környezet erősen bolygatott volt, így a kerámiatöredékek sajnos a falcsont korára nézve nem tekinthetők meghatározónak. Még az is elképzelhető, hogy maga a roncsolt falszövet is másodlagosan (omladék) került az adott helyre.

A 19–21. sz. előtt egy K–Ny-i irányú, nagyon masszív, 180 cm vastag, anyagát tekintve középkori jellegű fal tűnt elő. Ez valószínűleg összefüggésben lehet a nagy méretű toronyépülettel, amelynek maradványait 2004–2006-ban tártuk fel a mostani szálloda telkén. A mostani és korábbi geodéziai felmérés alapján azonban direkt fal-, illetve alaprajzi összefüggés egyelőre nem kimutatható.

Az a járda vonalában, Öntőház lépcső alsó végénél, csekély mélységben vastag, K–Ny-i irányú falkorona bukkant napvilágra, amely talán a barokk kori helyszínrajzokon az Öntőház

udvar ÉK-i sarkánál, kívül feltüntetett épülethez tartozhatott. Az utca fent leírt, Clark Ádám tér és az Öntőház lépcső vonala közötti, szakaszával párhuzamos park területén húzott közmű-árkok megfigyelése során végig a korábban itt állt (a II. világháború után lebontott), 19–20. századi eredetű épületek romjait észleltük. Itt közép- vagy törökkori leletek legfeljebb másodlagosan, bekeverve fordultak elő.

Az utcának az Öntőház udvar előtti szakaszán, egészen annak DK-i sarkáig régészeti szempontból érdekes jelenséget nem találtunk. Az attól D-re lévő, kb. 25 m hosszú sávban viszont, az új nagy átmérőjű vízvezeték árkában előkerültek a 18–19. sz. fordulóján lebontott Vízirondella K-i oldalának maradványai. A mintegy 2,5 m vastag fal teteje meglehetősen roncsolt volt. É-i oldalán külső, íves peremébe, annak vonalát követve egy újkori csatornát vágta bele. A D-i oldalon egy nagy méretű bolygatás miatt a fal íves szélé már nem volt megfigyelhető. A falszakasz közepe táján, egy, a fal vastagságában elhelyezkedő, kifelé enyhén szűkülő fülke bukkant elő, amely feltehetőleg ágyúállásként szolgált. Bár a fal letakarítását a BTM által alkalmazott munkások végezték, tényleges ásatási munkára nem volt mód. Így, mivel sem a fülkében, sem a falszakasz két végében nem sikerült mélyebbre látni, mint a közműárok aljának kijelölt szintje, az alapozás szintjére sem nyertünk adatot.

A fentiekben túl a közműfektetési munkák során régészeti szempontból érdemleges jelenség csak a Szarvas tér környékén tűnt elő. A nagy mélységű, gépi bontású árkokban itt nagyon magasan jelentkezett a márgás altalaj (ezt sehol máshol a munkaterületen nem észleltük), felette számos, régészetinek tűnő réteggel. Sajnos a gépi bontás miatt ezekhez köthető leletanyag nem került elő. Az eredeti felszín ilyen magasan történő megjelenése mindenesetre magyarázatot ad a történeti adatokból ismert itteni településközpontokra.

A fentiekben ismertetett valamennyi jelenséget és objektumot lehetőség szerint geodéziai felmértük és/vagy más formában (fotó, alap- és metszetrájsz, stb.) is dokumentáltuk.

MAGYAR KÁROLY – B. NYÉKHELYI DOROTTYA
– SÁNDOR ILDIKÓ

46. Budapest I, Dísz tér 4–5. (KÖH 52259)

Kö, Ú, Tő

A Piano Forte Zongoraház átalakítása és bővítése kapcsán, a Budapesti Történeti Múzeum részéről, 2014. november–december folyamán, a Dísz tér 4–5. szám alatt, a 6519 hrsz.-ú területen próbafeltárást végeztünk, illetve az épület átalakításának vizsgálataihoz kapcsolódó statikai szondák, alapfeltárások régészeti felügyeletét láttuk el.

Az épület kertjében, az É-i oldalon kijelölt szondákban vastag, koraujkori és hódoltságkori leletanyagot is tartalmazó vizszoztöltést találtunk. Ez fedte az egykor itt állt, de visszabontott újkori épület falmaradványait is.

A kert D-i részén mélyített két szondából a K-re esőben, mintegy 2 m vastag épületörmelékeltöltés alatt, egy feltehetően K–Ny-i irányú pince boltozati záródását találtuk meg. A Ny-i szondában vélhetően ugyanennek a pincének beszakadt, nagyobb szerkezeti elemeire ástunk rá.

Az épületen belül, a jelenlegi kapualjtól É-ra nyíló, a tér felé eső földszinti helyiségekben a természetes sziklafelszín magasan jelentkezett. A bejáratától D-re eső két helyiség alatt az épület középkori eredetű pincetereit is dokumentáltuk. Az északabból